

FOTÓ: HAJDÚ JÓZSEF

Határokon túli magyarok temploma, Budakeszi

Séta a templom körül

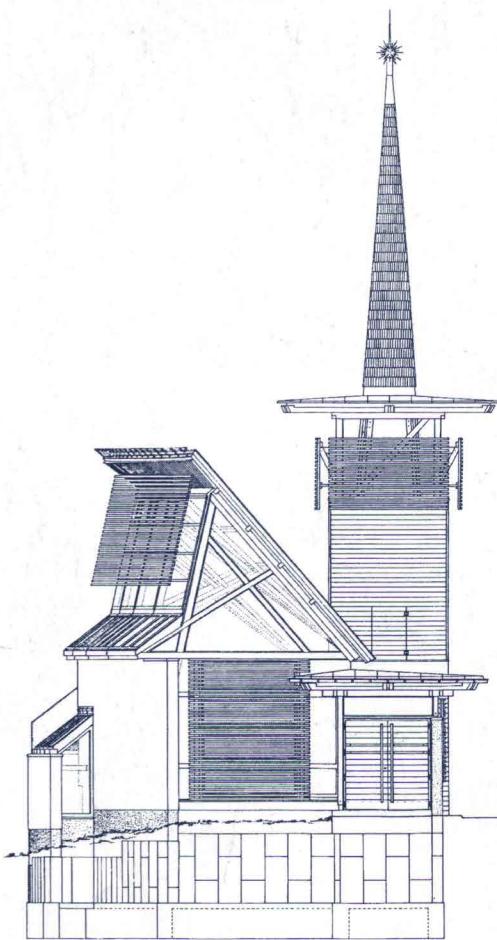
Egyet kérek az Úrtól, azért esedezem,
Hogy lakhassam az Úr házában
Eletemnek minden idejében,
És nézhessem az Úrnak szépségét
És gyönyörködhessem az Ő templomában.

(Zsoltárok Könyve 26/27.4.)

A budakeszi Fő út menti hosszú park alsó végénél áll az új templom, én a felső végéről indulok, majd sétálok többszáz métert a park hosszában az épületig. Fotókról ismerem a házat, szerzőjét nem, mondják: fiatal építész. Az épületről többször hallottam már kollégámtól, aki rácsodálkozva megállt, ahogy arra vezetett útja, valakitől, aki kiment megnézni, a mesteriskolások is jártak már ott, tőlük is hallottam dicsérő szavakat. Ahogy meggyek a szigetszerű park hossztengelyében (mindkét oldalon út, földszintes házsorokkal, még felismerhető a fésűs beépítés, több ház még eredetileg látszik), egyszer csak látok egy kerekesszék kutat, két oldalon egykor állatok itatására szolgáló hosszú kővályúkkal. Még ma is el tudnám képzelní az állatokat ebben a környezetben, ha az autók nem jönnének-mennének állandóan, ha az átmenő forgalmat elterelnék például.

Ahol a parkot szegélyező két út összeér, ott van sétám célja. Továbbmegyek, most lentről, dél felől közeledem, a templom a Fő utca képét baloldalt zárja a toronnyal, mögötte az utca hajlását követő templomtest alul tömör, felül meglebegtetett tömege, ezt követően az első világháborús emlékmű, majd a park fái (következnének, ha nem lenne ott néhány zavaró épület). A település és a környezet történelmet idéz, melynek hangulatát igen jól erősíti fel egy másik idézet: a székely torony mint érzékenységünk színpadán még meglévő jelkép, amellyel mintha egy ősi üzenet törne át hozzánk.

Egykor (Pilinszky nyomán) már leírtam, hogy a templomtoronyok sziluettjén szemünk ma úgy pihen meg, „mintha a fák zöldjénél mélyebben zöldbe, a folyónál ősbibb nyugalomba pillantana”. Mit fedezhetünk fel a templomtorony látványában anélkül, hogy összebeszélünk volna az építéssel: kárpótlásul a demitologizált természetért először is a kozmoszt, mivel minden templom egy-egy világmodell; a minden megtestesülése, inkarnációja közöttünk, és ilyen értelemben utal egy

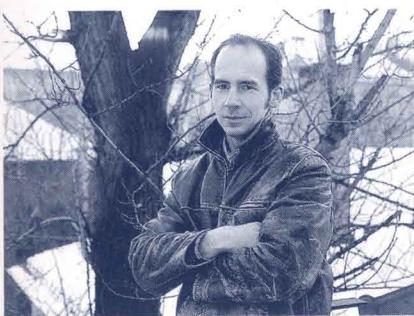

FOTO: BUJNOVSZKY TAMÁS

Basa Péter

másik, sokkalta nagyobb titokra, amely az imában jön létre: „Nem tudjátok, hogy Isten temploma vagytok, s az Isten lelke lakkik bennetek? Aki lerontja Isten templomát, azt Isten elpusztítja. Isten temploma ugyanis szent, s ti vagytok az.” (Pál apostolnak a korinthosziakhoz írt első levele, 2. 16. 17.)

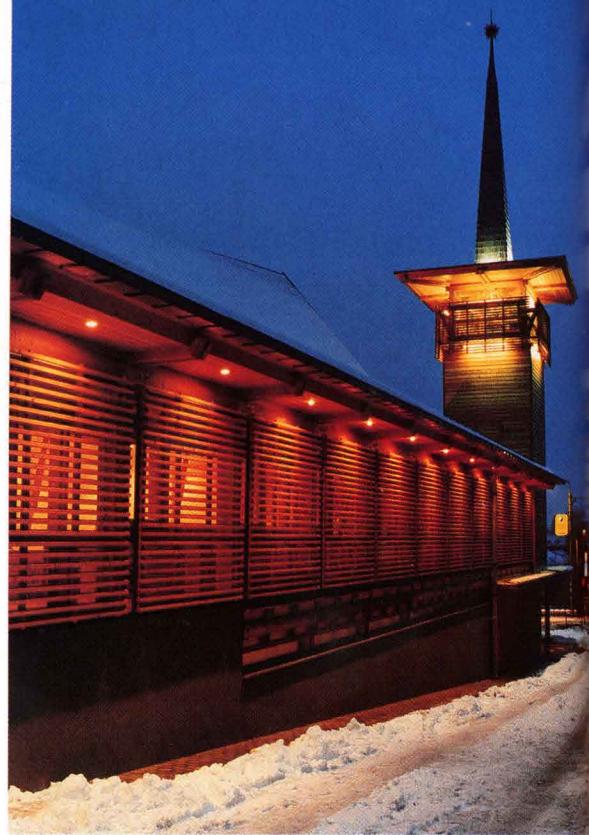
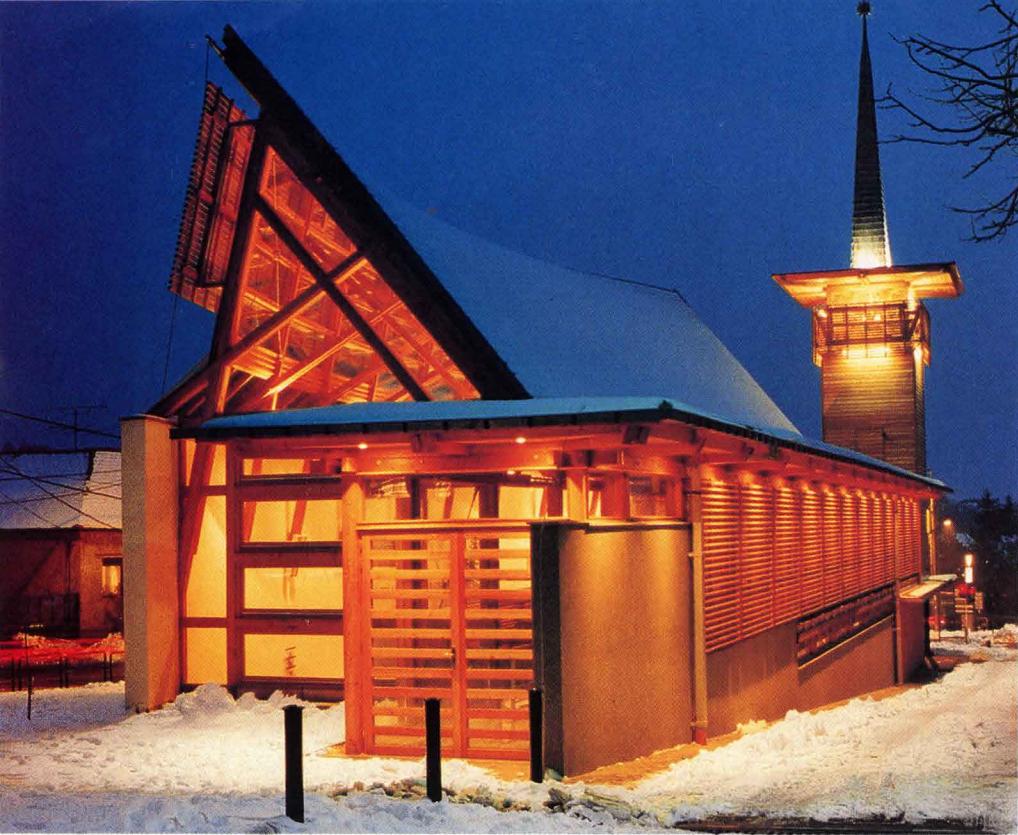
Belehelyezem magam a szívem helyébe; fény jelenik meg, teret formál, látom magamat belülről, a bordáimat, tüdőm feszes falát, a fény fokozatosan felerősödik és egyre jobban kitágul a tér, a megfoghatatlan univerzum csodával határos megjelenésében, önáradásában. „Isten temploma vagyok...”, és ebben az imaginációban kinyitom szemem, látom azt, amit az előbb: már bent vagyok a templom terében, látom a táguló fehér falra támaszkodó bordák szerkezetét, a közöttük beáradó fényvel; Isten jelen van, alakot formál. Az ima lényege: „add, Uram, hogy ne én legyek a cselekvő, hanem az isteni fény bennem, az legyen a cselekvő” – amely nyomán létrejön a teremtő, a dolgoknak formát adó művészeti attitűd, pusztuló világunk talán egyetlen elleneszere (lásd Heideggenél), megidéződik az időtlen és feloldódik a tér egy pillanatra a fényben, a tisztságban.

Még egy misztérium van jelen, erről is beszélni kell: az anyaghasználat. A fa, amely maga is a hajdani mítikus ligeteket idézi. (Érdekes ebből a szempontból az említett ligetes park közelisége, kanyarodjunk vissza a helyválasztáshoz: mintha az e tekintetben is tudatos lenne.) Igen, a fa misztériuma... a hajók is fából készültek valaha, van is az épületben valami, ami a hajókra emlékeztet, a szerkesztés eredményeként ívben enyhén hajló, belülről is látható tetőfelület, a mindenhol, kívül-belül megjelenő lécezés, a karzat járófelülete, a lépcsők lebegő fa járólapjai, maga a külső zsindelyezés is, a torony szerkezete, borítása, szoknyázása, mind a legnemesebb faépítészeti hagyományokra utal. Az építész jól ötvözi ezeket mai elemekkel, illetve a szerkezet összeállítása, konstruálása is teljesen mai, mondhatnám, divatos, itt válik az épület egyben frissé és modernné, ebben a kettős kódolásban. (Az épület teljesen mentes mindenféle díszítéstől, az egyetlen dekoráció a padsorok oldalára illetve az első sorok előtti takarásba beégetett motívumsor, erdélyi fakazettás mennyezetminták megjelenítése.)

A kettős kódolás egyébként az alaprajz szervezésében már eleve meghatározó erőként van jelen. Két tengelyt lehet felírni a cselekvésfolyamatok dinamikája szerint. Az egyik tengely az épület szintben eltolt két bejárata között feszül, alul tulajdonképpen közlekedő, felül pedig karzat. Külső falának vízszintes lamellázása,

FOTO: HAJDÚ JÓZSEF

a perspektivikus hatást fokozva, szinte meghúzza a teret. (A fal másik oldala, az utcai homlokzat valóban hosszabbnak látszik, mert itt az utca lejtésével is számolni tudott a tervező.) Erre a hosszanti térrre merőleges tengely szervezi a templom fény felé táguló centrális terét, amely mintegy körszeletet formál, fény által jelölt középpontjában áll az Úr asztala.

Most kívül vagyok megint, körbejárom Isten házát és végigondolom, amiket fent leírtam, azután előveszem jegyzetfüzetemet és ilyeneket írok bele:

- az épület telepítése jó, helykiválasztásában és lehetőségeinek kihasználásában, a tömeg szépen illeszkedik az utcaképhe;
- a torony ősi üzenetet közvetít;
- a tiszta funkcionális épület – építészeti értéket adó – pszichofizikai összefüggéseket kifejező teljesítményei mögött vélhető alkotói cselekvés az ima-meditáció-imagináció folyamatban analóg;
- a terv mesterien bontja ki a fa használatában lévő szimbolikát, amelynek értéke nem csökken a konstruktívan kezelt, feszes mérnöki szerkesztés által;
- az alaprajz szervezése dinamikát, erőt, frissességet sugároz, egyben oltalmazó, az Úr asztala körül centrumot képező, jól átlátható teret hoz létre.

FOTÓ: HAJDÚ JÓZSEF

Indulóban még egyszer szétnézek kívül, eszembe jut egy vers néhány sora: „a távolban sötétkék hegyek, még távolabb újabb rétegek, mögöttük valami világosság, talán a Nap, áttetszővé teszi a szép díszletet... gondolataim egymásra vetülő fátylak sora...”

■ KAPY JENŐ

REFORMÁTUS TEMPLOM (HATÁRAINAK TÚLI MAGYAROK EMLÉKTEMPLOMA) / LUTHERAN CHURCH (CHURCH OF HUNGARIANS BEYOND THE FRONTIER), BUDAKESZI, 1999

Építész / Architect: Basa Péter

Statikus / Structure: Kiss Ervin

Elektromos tervező / Electricity: Balogh Lajos

Elektroakusztika / Electroacoustic: Balogh Géza

Építető / Client: Budakeszi Református Egyházközség,

Merétey Sándor lelkipásztor

Kivitelező/ Main contractor: Kám-for Kft., Kámán Ferenc

Iparművész / Interior design: Keresztes Dóra

Church of Hungarians beyond the frontier
BUDAKESZI

A walk around the church

*One thing have I desired of the LORD,
that I will seek after; that I may dwell
in the house of the LORD all the days of
my life, to behold the beauty of the
LORD, and to enquire in his temple.*

(Psalms 27: 4)

Towering at the lower end of the park which stretches alongside Fő út in Budakeszi is my destination, the new church. I set out on my way there from the upper end, and cover the total length of the park, measuring some hundred metres, right up to the building. I have seen some photos of the house before, but do not yet know its master, who is said to be a young architect. On several occasions I have heard one of my colleagues talking about the building: on his way passing it by, he stopped there for a while out of curiosity. Besides, I remember overhearing someone who actually went there with the sole aim to view it, and also heard words of praise from some trainees I know, who came round for a visit. Now, as I am strolling about following the longitudinal axis of the island-like park (flanked by two roads and rows of one-storey terraced houses, recognizably the remains of scattered development

FOTÓ: HAJDÚ JÓZSEF

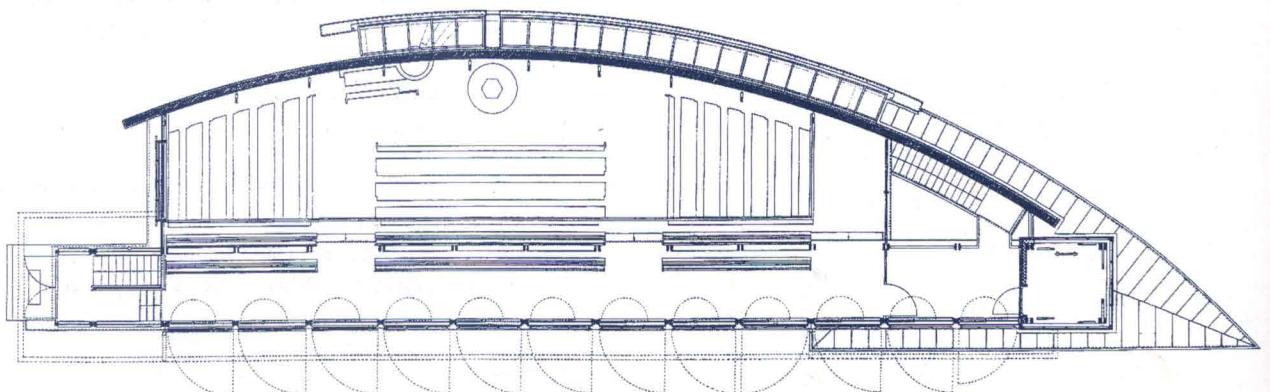
method, with several of the buildings still appearing original), all of a sudden I catch sight of a draw-well, with a long stone trough on both sides, used a long time ago for watering cattle. Should non-stop through traffic be diverted or prohibited from the area, animals – even these days – would not at all be out of place in the streetscape.

Where the roads flanking the park finally converge, there is the destination of my walk. Further on, approaching it from the lower southern end, the church closes my view of Fő út with its steeple from the left-hand side. Massive at the bottom and more graceful at the top, the building set against its background appears as if taking on the bending lineage of the street. This is to be continued by the memorial erected to commemorate World War I, and then – should the view not be spoiled by some buildings – the trees of the park would follow. With its scenery and surrounding, the settlement itself does evoke history, the unique atmosphere of which is largely intensified by another quotation: the Székely tower rises as if a symbol prevailing on the stage of our memory, delivering a message of ages gone fairly long ago. Sometime before, trailing in János Pilinszky's wake I already panned for myself that the profile of a church tower offers a rest area for our eyes, as if we were "looking into a shade of green deeper than that of the trees, and into peace more ancient than the rivers". So what can we expect to discover when viewing the church tower without putting our heads together with the architect prior to visiting his object? First of all, as a kind of compensation for nature demystified, there is the universe – each church represents a model of the world, which embodies the entirety, the incarnation of which springs into life among us, and thus, in this interpretation refers to yet another, even more sacred secret, which is born out of the prayer: "Know ye not that ye are the temple of God, and that the Spirit of God dwelleth in you? If any man defile the temple of God, him shall God destroy; for the temple of God is holy, which temple ye are." (The First Epistle of Paul the Apostle to the Corinthians, 3:16,17).

So I have put myself in the place of my heart: and light does appear to create a place, I can see myself from the outside, I can feel my ribs and the tight walls of my lungs, whilst the light gets intensified step by step, and dimensions come to expand around, inconceivable as it is, I witness the universe itself at work – making its appearance and self-revelation. "I am the temple of the Lord", and at the climax of this imagination I open up my eyes to see what I have seen just before: I am already inside the church, I can see its interior with the ribs leaning against the ever-expanding white wall, and the light breaking through filtered by and among them: God is present, and takes on a physical form. The essence of the prayer is as follows: "I wish to God that I shall not be the doer, but ask Him to let the divine light work its magic within me, let it be the doer" – in the wake of which there is the creator, the maker himself springing into life, the artist's attitude giving birth to entities, which may as well be the only remedy for our decaying world (see Heidegger), echoed in the timeless, and space gets dissolved in the light and purity in a brief minute of miracles.

FÓÓ: HAJDÚ JÓZSEF

Alaprajz / Floor plan

Not by any means to be missed, there is yet another mystery – that of building materials – always present here. It is wood, which in itself is able to evoke mythical groves of ancient times. (Interesting enough from this aspect is the nearness of the parkland, let us just skip back to the issue of selecting the location, which now appears to have been just as deliberate.) Oh, yes, it is the mystery of trees and the wood at work – the very same material from which ships were timbered. The building also shares a strong likeness with them, evoking their shape, which is the overall effect of the structure topped by a slightly bent expanse of the roof, also visible from the inside. It is accompanied by the ever-present lattice-work, repeated both on the outside and the inside, the paving of the choir, the floating flagstones of the wooden stairs, the external shingling, the structure of the tower, its panelling and skirting – all derive from the noblest traditions of timber architecture. The architect managed to integrate these components with contemporary elements, whilst the overall arrangement and construction of the project is entirely up-to-date, might as well be labelled as all-the-go. Thus, the result is a building born fresh and modern, out of this twofold encoding. (The church is exempt from decorations, its only enhancement being the motifs burnt into the sides of the pews as well as into the screen in front of the front rows – a design echoing patterns of Transylvanian wooden coffer-work.)

Besides, this double encoding is also present as an organizing principle of sweeping power which dominates the arrangement of the floor-plan. According to the dynamics of action processes, there are two axes to be discovered here. The first one bridges over the two portals located at different levels, the bottom part of which functions as a communicating passage, and also forms the choir overhead. Applied onto the outer wall, the horizontal lamelling highlights the perspective effects and also contours the space. (Actually, the other side of the wall, the one belonging to the streetward façade, appears longer, as the architect also relied on the inclination of the road.) This elongated space is joined by a right-angled

FOTÓ: HÄIDER ANDREA

axis, which in turn becomes the focus of the central section of the church. Opening up towards the source of light, this centre forms a segmental arch, the middle of which has been reserved for the Lord's table.

Now, once again outside I take a last walk around God's house to sum up what I have written so far. So I take my notebook and jot a few memory hooks such as:

- the location has been carefully chosen, the bulk of the building fits well into the streetscape, making the best of local possibilities;
- the tower conveys a message of ancient times;
- clear-cut and functional, the building embodies architectural values and expresses psycho-physical correlations, whilst the creative activity underlying its achievement is analogous to the process of prayer–meditation–imagination;
- the project masterly unfolds the symbolic innate language offered by the use of wood, the value of which is not in the least depreciated by the highly disciplined engineering planning;
- the layout of the floor-plan results in dynamic, see-through and legible space focussed around the Communion's table rendering it powerful, fresh and protective.

On leaving I take a last look around to size up the exterior, when the lines of a poem cross my mind: "dark blue mountains towering far away, with more and more layers farther on, when, from behind some kind of light, maybe the Sun, makes this picturesque scenery translucent "the veils of my thoughts being projected onto one another."

■ JENŐ KAPY